

Аннотація. *Исследованы тенденции ресурсозабезпечености сельскохозяйственных предприятий Львовской области. Осуществлена оценка эффективности использования отдельных производственных ресурсов. Проведенная динамика производства продукции растениеводства и животноводства. Проанализированы изменения объемов производства сельскохозяйственной продукции сельскохозяйственными предприятиями Львовской области в сравнении с другими годами.*

Ключевые слова: *ресурсозабезпеченість, ресурсний потенціал, сільськогосподарські підприємства, ефективність, сбалансованість, виробництво сільськогосподарської продукції.*

Annotation. *The tendencies of resursozabezpechenosti of agricultural enterprises of the Lviv area are investigational. The estimation of efficiency of the use of separate production resources is carried out. Conducted dynamics of production of goods of plant-grower and stock-raising. The changes of production of agricultural goods volumes are analysed by the agricultural enterprises of the Lviv area in comparing to other years. In modern terms it is necessary to carry out some changes in activity of agricultural enterprises and processes which touch forming and use of resources. The production of goods of agricultural enterprises is carried out on the basis of unity of such factors is earth, labour, financial and financial resources.*

For development of agricultural production financial and technical resources have a substantial value. In agriculture greater part of the mentioned resources is made by the fixed assets.

The estimation of economic efficiency of agricultural production is based on complex approach in relation to determination of him end-point, taking into account here feet of the attracted resources and their use. Consequently, efficiency of production of agriculture is closely related to the index of effectiveness of the use of production resources.

Any production, and in a that number agricultural, foresees the charges of all resources and receipt of positive end-point. On the identical amount of the spent resources enterprises can get not identical after a size end-point. In an order to get the objective estimation of efficiency of enterprise it is necessary to take into account the estimation of those charges which enable to get those or other results. At the modern terms of changes it needs enterprises more effectively to use present in him resources already.

Keywords: *resursozabezpechenist, resource potential, agricultural enterprises, efficiency, balanced, production of agricultural goods.*

УДК 631:368.914.2

*Рудик В.К.,
кандидат економічних наук, доцент, директор інституту бізнесу і фінансів,
Подільський державний аграрно – технічний університет*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПЕНСІЙНИХ АКТИВІВ ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВОГО ДЕРЖАВНОГО НАКОПИЧУВАЛЬНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ

Анотація. *Висвітлюються питання запровадження обов'язкового державного накопичувального пенсійного страхування в Україні, його місце у формуванні вітчизняної пенсійної системи. Основна увага приділяється дослідженню формування і використання пенсійних активів другого рівня, їх захисту від різних фінансових ризиків. Аналізуються можливості національного фондового ринку щодо залучення фінансових ресурсів обов'язкової накопичувальної пенсійної системи, особливості їх використання в*

інвестиційних програмах, пропозиції по нових інвестиційних інструментах для пенсійних активів другого рівня. На основі проведених досліджень пропонується модель формування фінансових відносин між учасниками другого рівня і надавачами послуг щодо зберігання і використання їх пенсійних активів на початковому етапі функціонування обов'язкової накопичувальної пенсійної системи.

***Ключові слова:** пенсійні активи, інвестування другого рівня, Накопичувальний фонд, інвестиційна декларація, національна пенсійна система, фондовий ринок, інвестиційна політика другого рівня, управління пенсійними активами обов'язкової державної накопичувальної пенсійної системи.*

Постановка проблеми. В більшості країн пенсійна система вважається необхідним інститутом розвинутого суспільства, так як кожна держава вважає одним із основних своїх завдань піклування про благополуччя громадян пенсійного віку. Саме тому її формуванню і функціонуванню вже на протязі багатьох десятиріч приділяється багато уваги. В Україні вирішення даного питання виступає одним із пріоритетних в реалізації державної соціальної політики на сучасному етапі.

Відповідно до діючого пенсійного законодавства національна пенсійна система передбачає функціонування трьох рівнів, два з яких мають бути обов'язковими, а один добровільним [5; 6]. Крім того вітчизняна пенсійна модель включає розподільчі і накопичувальні пенсійні програми, тобто вона формується за змішаним типом.

Реалізація пенсійної реформи на сьогоднішній день дала можливість практично використовувати перший і третій рівні вітчизняної пенсійної системи. На найближчий період стоїть завдання запровадити ще один рівень української пенсійної системи – другий – загальнообов'язкове державне накопичувальне пенсійне страхування. Досвід багатьох країн показує переваги і недоліки обов'язкових накопичувальних пенсійних програм. Тому завдання вчених, фахівців, спеціалістів в даній сфері врахувати їх і розробити такий механізм, який би стосовно до наших національних, економічних, історичних, демографічних і інших умов, найбільш ефективно сприяв функціонуванню обов'язкового державного пенсійного страхування.

Одним із найбільш важливих питань, які необхідно вирішити при запровадженні другого рівня є організація ефективного використання

пенсійних активів його учасників. Довгостроковий характер їх зберігання пов'язаний із можливими проявами кризових явищ у фінансовій сфері, особливо ризиків знецінення від інфляційних процесів. Тому пошук шляхів надійного захисту пенсійних активів другого рівня є надзвичайно актуальним перед його запровадженням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування і розвитку багаторівневої національної пенсійної системи знаходять своє відображення в наукових працях українських вчених, фахівців в даній галузі, фінансистів, які займаються питаннями системи пенсійного страхування. Серед них відмітимо: Л.Ткаченко[12], Е. Лібанову [8], В. Ульянова[13], О. Ковалю[7], Д. Полотенка [11], А. Федоренка [14], Н. Горюк [4], В. Яценка[15]. Значну увагу вони приділили висвітленню питань, які характеризують накопичувальну обов'язкову пенсійну систему, яка лежить в основі другого рівня національної пенсійної системи.

В умовах фінансової кризи виникла потреба в проведенні круглих столів, міжнародних наукових конференцій, регіональних нарад щодо наслідків її прояву у сфері пенсійного забезпечення, а саме на функціонування багаторівневих пенсійних систем [10; 3]. На них одним із ключових питань вивчалися можливості і місце обов'язкових накопичувальних пенсійних програм в національних пенсійних системах, а також механізми захисту пенсійних активів їх учасників. Їх результати показують, що дієвих механізмів протидії фінансової кризи розроблено ще недостатньо як по захисту перерозподільчих так і накопичувальних пенсійних програм. Тому дані питання потребують додаткового вивчення .

Формування цілей статті. Для успішного запровадження і функціонування другого рівня в нашій країні важливе значення має використання пенсійних активів його учасників. Саме дослідження особливостей їх інвестування, характеристика основних інвестиційних інструментів, в які можна інвестувати пенсійні активи, формування

інвестиційної стратегії Накопичувального фонду, роль держави в системі захисту пенсійних коштів другого рівня є метою даної наукової статті.

Основний матеріал дослідження. Сучасні тенденції розвитку національних пенсійних систем в більшості країн показують, що даний процес є досить не простий і має свої складнощі, особливо при прояві фінансової кризи в суспільстві. Оптимальну структуру пенсійної системи знайти досить складно, так як вона залежить від внутрішніх демографічних і економічних характеристик країни, від завдань, які ставить перед собою держава в соціальній сфері, від розвитку інших фінансових інститутів.

Незважаючи на це більшість фінансистів вважає, що в сучасних економічних умовах найбільш оптимальними є багаторівневі пенсійні системи, які поєднують перерозподільчі і накопичувальні пенсійні програми. Характеристика пенсійних систем з різними рівнями відображена в таблиці 1. Із неї видно, що перерозподільчі пенсійні системи почали функціонувати набагато раніше за накопичувальні є обов'язковими і регулюються державою.

Таблиця 1.

Характеристика різних пенсійних систем в світі

Рівні пенсійних систем	Розрахунок внесків і пенсійних виплат	В яких країнах і як функціонують
Соціальні пенсії (0 рівень)	Виплати встановлюються державою, фінансуються з податків	Є у 80 – ти країнах
Розподільчі системи	Фіксовані виплати	Обов'язкова державна система страхування в багатьох країнах. Завжди державна
Накопичувальна система (2 і 3 рівні)	Фіксовані пенсійні виплати	Частіше добровільна (тобто 3 рівень). Обов'язкова (2 рівень) в Австралії, Нідерландах, Чилі, і країнах Східної Європи. Зазвичай приватна
	Фіксовані страхові внески	Зазвичай добровільна (тобто 3 рівень) і приватна

Джерело: Пенсионные системы после кризиса: обзор центра макроэкономических исследований Сбербанка России. Май 2011 г. [Электронный ресурс] – Режим доступа. http://www.pdf.ru/common/img/uploaded/files/pdf/press_center/pens_syst.pdf

Проаналізувавши сучасні тенденції розвитку суспільства в Україні вирішили також формувати трьохрівневу пенсійну систему, яка поєднує перерозподільчий і накопичувальний типи пенсійних програм. Якщо солідарна пенсійна система, яка базується на перерозподільчих пенсійних програмах має обов'язковий характер, то накопичувальні пенсійні програми, що лежать в основі недержавного пенсійного забезпечення є добровільними.

Вже кілька років основними науковими дискусіями у сфері пенсійного забезпечення в нашій країні виступає запровадження обов'язкового державного накопичувального пенсійного страхування. Обговорюються теми по другому рівню національної пенсійної системи, в яких висвітлюється його можливий механізм функціонування, використання і захист пенсійних активів його учасників. Саме формування надійного захисту фінансових ресурсів обов'язкових накопичувальних програм через їх ефективне використання на фондовому ринку є основним завданням держави.

Тривале зберігання пенсійних активів учасників другого рівня і неможливість їх знімання з пенсійних рахунків передбачають можливість інвестування даних фінансових ресурсів в різноманітні інструменти фондового ринку. Нове вітчизняне пенсійне законодавство передбачає види цінних паперів і інші інвестиційні продукти, в які можна вкладати пенсійні активи другого рівня[5]. В ньому відмічаються більшість тих видів цінних паперів і інвестиційних інструментів, які мають практичне застосування на світовому фондовому ринку при інвестуванні пенсійних активів накопичувальних пенсійних програм.

Основна відмінність щодо інвестування пенсійних активів другого рівня на світовому фондовому ринку і відповідно до українського пенсійного законодавства полягає у співвідношенні між основними інвестиційними продуктами. У більшості країн в інвестиційних портфелях для пенсійних активів учасників накопичувальних пенсійних програм перевага надається акціям, на другому місці – облігації, а вже потім використовувалися інші інвестиційні продукти. Така картина спостерігалася до світової фінансової

кризи. Кризові явища вплинули на зниження вартості інвестиційних активів пенсійних фондів. Особливо понесли значні збитки пенсійні активи, які були вкладені в акції, що відносяться до більш ризикових класів інвестиційних продуктів. В той же час пенсійні активи, вкладені в облігації, виявилися більш стійкішими до фінансової кризи.

Враховуючи такі зміни в дохідності даних видів цінних паперів, пенсійні фонди багатьох країн почали переміщати пенсійні активи накопичувальних пенсійних програм із акцій в облігації. Це призвело до збільшення питомої ваги облігацій в структурі інвестиційних портфелів більшості пенсійних фондів розвинутих країн світу (таблиця 2). Навіть у таких країнах як Великобританія і США, в яких акції становили значну частку пенсійних активів, спостерігається тенденція до зростання ролі облігацій в інвестиційних портфелях їхніх пенсійних фондів.

Таблиця 2.

Структура активів пенсійних фондів в 2010 році

Країни	Інвестиційні інструменти, %			
	Акції	Облігації	Інші	Готівка
Австралія	49	14	25	12
Канада	41	36	21	2
Японія	37	58	4	3
Голландія	33	50	16	1
Швейцарія	28	35	29	8
Великобританія	55	35	7	3
США	49	27	24	-
Світ	47	33	19	1

Джерело Пенсионные системы после кризиса: обзор центра макроэкономических исследований Сбербанка России. Май 2011 г. [Электронный ресурс] – Режим доступа. http://www.pdf.ru/common/img/uploaded/files/pdf/press_center/pens_syst.pdf

Аналізуючи пенсійне законодавство стосовно використання пенсійних активів другого рівня необхідно відмітити, що в структурі їх інвестиційного портфеля держава надає перевагу перевіреним інвестиційним інструментам, хоча і з невисоким рівнем доходності – банківським депозитним рахункам та ощадним сертифікатам банків. Проте вони відносяться до класів активів з

невисоким рівнем ризику і вважаються більш надійними для громадян. В них допускається можливість вкладення пенсійних активів другого рівня не більше 50% від загальної їх вартості [5].

Враховуючи тенденції і сучасну кон'юктуру світового фондового ринку, в новому національному пенсійному законодавстві передбачається можливість збільшення частки облігацій при інвестуванні пенсійних активів обов'язкових накопичувальних пенсійних програм до 40% в їх загальному обсязі. Раніше питома вага даного виду цінних паперів обмежувалася для другого рівня 20%. Державні цінні папери також можуть становити майже половину інвестиційного портфеля фінансових ресурсів учасників другого рівня.

Нові законодавчі пенсійні документи, при формуванні інвестиційного портфеля другого рівня, передбачають інвестування пенсійних активів у цінні папери і інші інвестиційні продукти іноземних емітентів. Їх частка може бути до 40% від загальної вартості пенсійних активів другого рівня. Однак, як показує аналіз вітчизняної законодавчої бази, нормативні акти Національного банку України про операції в іноземній валюті роблять неможливим інвестування пенсійних активів закордон[1]. На думку автора дану неузгодженість нормативно – правових документів у сфері пенсійного страхування необхідно вирішити до початку запровадження другого рівня національної пенсійної системи, адже фондові ринки за рубежом більш розвинуті і можуть пропонувати досить ефективні інвестиційні продукти для нього. Дослідження показують, що на сьогоднішній день жоден з 20 найбільших недержавних пенсійних фондів України не інвестує активи закордон.

Обов'язковий характер другого рівня вимагає від держави на початковому етапі його функціонування підвищеної системи захисту пенсійних активів учасників накопичувальних пенсійних програм. Враховуючи відсутність практичного досвіду у наших громадян щодо використання даних фінансових ресурсів на фондовому ринку дане питання є особливо актуальним і

має свої особливості, в порівнянні з уже функціонуючими обов'язковими накопичувальними пенсійними системи в багатьох країнах.

Урядом держави пропонується дещо інший механізм формування фінансових відносин між власниками пенсійних активів і надавачами послуг по їх обслуговуванню щодо формування і використання інвестиційного портфеля, який відрізняється від більшості інших країн. Протягом перших двох років адміністрування для всіх учасників другого рівня буде здійснювати Пенсійний фонд України. Рада Накопичувального фонду, яка входить в його організаційну структуру, буде давати розпорядження компаніям з управління активами, в які види активів, і в якому співвідношенні, вони повинні інвестувати пенсійні кошти другого рівня. Відповідно до пенсійного законодавства даний набір інвестиційних продуктів називається інвестиційною декларацією[5]. Від учасників обов'язкової накопичувальної пенсійної системи не вимагається самостійно приймати рішення щодо інвестування своїх пенсійних внесків. Уряд і інші гілки державної влади, на даному етапі, беруть на себе зобов'язання щодо формування їх інвестиційного портфеля. Розмір інвестиційного доходу від вкладень пенсійних коштів буде періодично повідомлятися учасникам кожною із компаній з управління активами. Приватні компанії з управління активами, які мають здійснювати інвестування страхових пенсійних внесків, будуть обиратися шляхом проведення тендеру на умовах передбачених відповідними нормативними документами.

Рисунок 1 відображає особливості використання пенсійних активів учасників другого рівня в нашій країні в перші два роки після його запровадження відповідно до вітчизняного пенсійного законодавства. Виконавча дирекція Накопичувального пенсійного фонду формування інвестиційного портфеля для учасників другого рівня погоджує з двома державними фінансовими інститутами - Національною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України і національною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

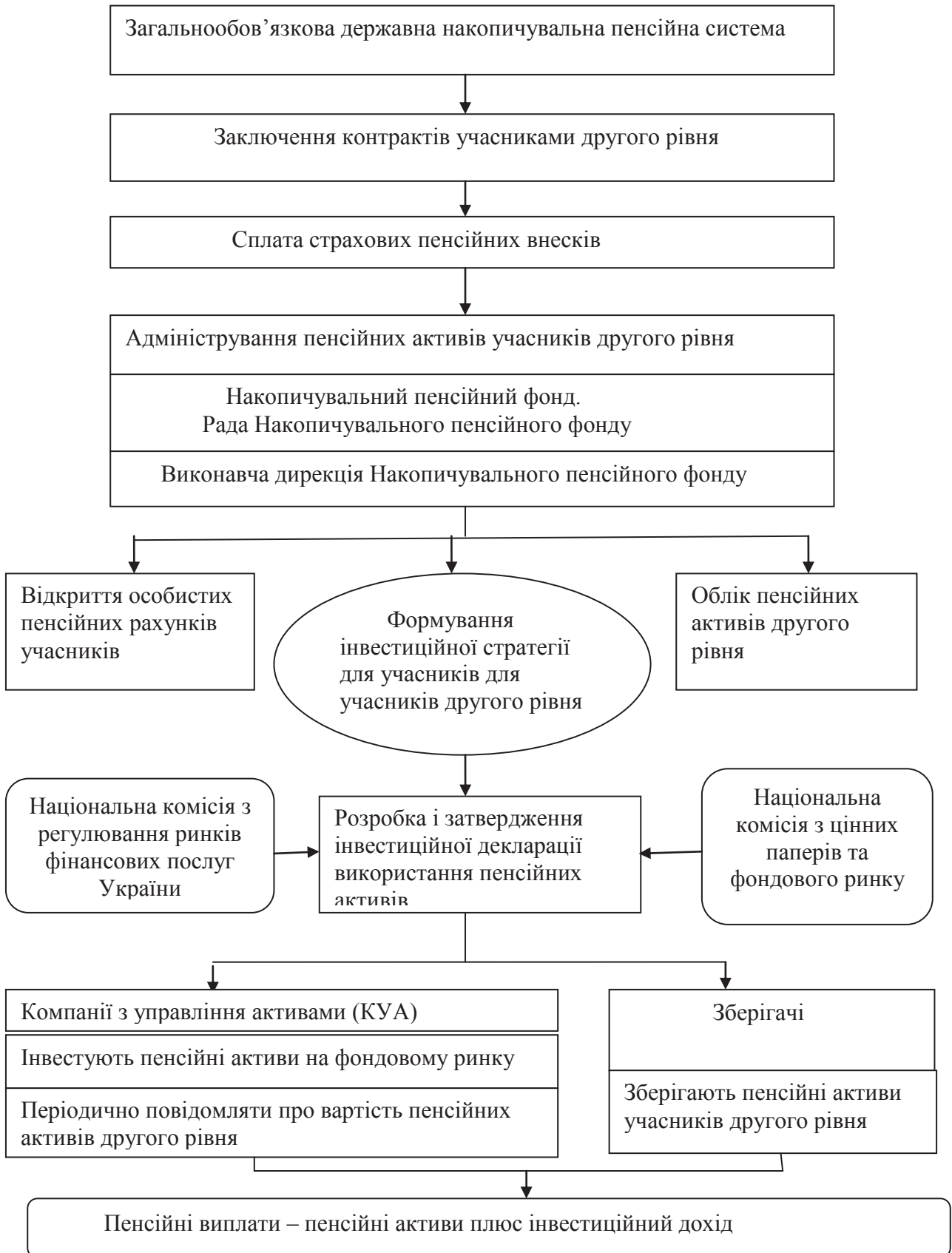

Рис 1. Модель інвестування пенсійних активів на початковому етапі функціонування другого рівня

Джерело: Власні розробки автора

В послідуочий період власники пенсійних активів можуть вже самостійно, на власний вибір, вирішувати в які інвестиційні продукти і в якому співвідношенні їх вкладати. Крім того вони можуть змінювати пенсійні фонди за своїм бажанням і переводити в них свої пенсійні активи.

Висновки і перспективи досліджень. Узагальнюючи викладене, слід зазначити, що відповідно до діючого законодавства структура системи пенсійного страхування в Україні включає три рівні і формується за рахунок загальнообов'язкового державного пенсійного страхування і добровільного додаткового пенсійного страхування. Трирівнева пенсійна система повинна розподілити ризики, пов'язані з несприятливими демографічними тенденціями в суспільстві та коливаннями в економіці і на фінансовому ринку, між трьома її складовими. На думку науковців, такий розподіл ризиків дозволить зробити пенсійну систему більш фінансово збалансованою та стійкою, що застрахує працівників від зниження загального рівня доходів після виходу на пенсію і є принципово важливим та вигідним для них.

При запровадженні другого рівня основну увагу фахівцям, спеціалістам, науковцям необхідно звернути на зберігання і використання пенсійних активів його учасників. Для цього необхідно мати в країні розвинутий фондовий ринок, формувати відповідні фінансові інститути, розробляти нові фінансові інструменти для інвестування пенсійних активів обов'язкових накопичувальних пенсійних програм. Для допомоги учасникам другого рівня на початковому етапі його функціонування держава проявляє ініціативу у формуванні їх інвестиційного портфеля. Це повинно посприяти у зменшенні ризиків при їх збереженні і використанні.

Бібліографічний список.

1. Аналіз пропонованої обов'язкової накопичувальної системи. Проект розвитку фінансового сектору – FINREP. Електроний ресурс. <http://pension.kiev.ua>.

2. Аналітичні матеріали щодо фінансово – економічних розрахунків. Інститут демографії та соціальних досліджень м.. М.В.Птухи НАН України. http://pension.kiev.ua/files/inst_demogr_,c.11]

3. Влияние глобального финансового кризиса на системы социального страхования и пенсионные системы. [Электронный ресурс] – Режим доступа. <http://www.actuaris.ru/magazine/detail.php.ID=4873>.

4. Горюк Н. Пенсійна реформа в Україні: рух до обов'язкової накопичувальної пенсійної системи// Проект розвитку фінансового сектору/USAID. – Червень 2012. - с. 2-20: [Електр. ресурс] – http://pension.kiev.ua/fijes_ua.pdf

5. Закон України «Про заходи щодо законодавчого забезпечення реформування пенсійної системи» [№3668 –VI від 8.07.2011р Електронний ресурс. – [http:// zakon1.rada.gov.ua](http://zakon1.rada.gov.ua).

6. Закон України “Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування” (із змінами і доповненнями) від 9 липня 2003 р. № 1058-IV // www.rada.gov.ua

7. Коваль О.П. Місце і роль загальнообов'язкової накопичувальної складової в багаторівневій пенсійній системі України: антикризовий аспект//Фінанси України, 2012, №6. – с. 75-76

8. Пенсійна реформа в Україні: напрямки реалізації (колективна монографія) / За м. . Е.М.Лібанової. – Ін – т демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України. 2010. – 270с.

9. Пенсионные системы в период кризиса: региональный доклад по странам Европы и Центральной Азии: документ Всемирного банка 12 ноября 2009 г. [Электронный ресурс] – Режим доступа. <http://siteresources.worldbank.org/ECAEXT/Resources/2585981256842123621/6525333126021381637/PensionCrisisPolicyNotefinalru.pdf>.

10. Пенсионные системы после кризиса: обзор центра макроэкономических исследований Сбербанка России. Май 2011 г.

[Електронний ресурс] – Режим доступу. http://www.pdf.ru/common/img/uploaded/files/pdf/press_center/pens_syst.pdf

11. Полозенко Д. Розвиток пенсійної системи України// Фінанси України – 2009. - №10. – с.18 – 26.
12. Ткаченко Л. Шляхи подальшого реформування пенсійної системи України //Вісник пенсійного фонду України. – 2008. - №8 - 9. –с. 24- 26.
13. Ульянов В. Питання накопичення //Вісник пенсійного фонду України. – 2009. - №6. –с. 20-21.
14. Федоренко А.В. Економічна складова накопичувальної пенсійної системи// Фінанси України. – 2011. - №12. – с.89 – 98
15. Яценко В, Вінер М. Як створити трирівневу пенсійну систему в Україні //Україна: аспекти праці. №2. 2003р ; с.20.

***Annotation.** The article deals with the issues of the state mandatory accumulative pension insurance development in Ukraine, its place in the national pension system. From the beginning of the second level the Ukrainian pension system will take a holistic view according to the pension legislation. During research the main types and kinds of pension systems in different countries are characterized it was marked hat the optimal pension system is multilevel. They connect redistributive and accumulative pension programs and enable to diversify risks in the pension sphere. Special focus is given to the forming and use of the second level pension assets, their protection from different financial risks. The experience of foreign countries is considered in the investment products use for financial resources of mandatory accumulative programs, their relationship in the current economic conditions is studied. National stock market opportunities are analyzed to involve financial resources of mandatory accumulative pension system, characteristics of their use in the investment programs, and new investment instruments proposals.*

Based on the research a model of financial relations between the participants of the second level and service providers concerning to their pension assets storage and use in the initial phase of the mandatory accumulative pension system is proposed. The peculiarity of pension assets use is that during the first two years the Accumulative pension fund will form the investment portfolio for the participants of the second level in agreement with the relevant specialized state financial institutions. The reason is that in this way it can protect their pension assets from unforeseen financial risks in the early years of the second level and enable to rebuild the national stock market to work with financial potential of mandatory accumulative pension programs.